جەژنە قەومی و ئاینیەکان و ڕۆڵیان لە خەفەکردنی خەباتی چینایەتی !.. سابیر . م

بەگوێرەی لێکدانەوەی پێشهاتە جیهانیەکان، چارەنووسی ڕۆژهەڵاتی ناوەن، بەستراوەتەوە بە ڕکابەری زلهێزە جیهانیەکانیەوە ، هەربۆیە دژایەتی ڕادیکاڵیزمی ناو کۆمەڵگا ، وە گەشەی بۆچوونە قەومی و ناسیۆنالیستی و ئاینی و مەزهەبیەکان و هەرچی خورافاتی سەدەکانی ناوەڕاست ، هەروەها دروستکردنی فەوزاو شەڕی ناوچەیی و لۆکاڵ وجیهانی لە ناوچەکەدا ، وە ئاسانکاری بۆ دروستکردنی دەیەها باندو ڕێکخراوی تیرۆریستی و مەزهەبی و خێڵەکی و سەلەفی و …هتد ، وە زیندووکردنەوەی ئاینە بەسەرچوەکانی مێژووی کۆنی ناوچەکە ، وە سەرگەرمکردن و هاندانی جەماوەر لە ڕێگەی مێدیا خۆماڵیەکان و دەسەڵاتدارە بەڕێوەبەرەکانیانەوە ، کە جەژنە قەومی و ئاینیەکان بکەن بە بناغەی کەسایەتی وئایدیتەنتی تاک بە تاکی جەماوەر لەو ناوچانەدا ، تا بتوانن لەم ڕێگەیەوە خەباتی چینایەتی دژ بە دەسەڵاتدارانی بەکرێگیراوو نمایەندە ناوخۆییەکانیان لەو ناوچەیەدا ئیفلیج بکەن وە دژایەتی بکەن تا ئاستی سەرکوتکردنیشی .

ئەمانەش بریتین لە یەکێک لە ئامانجە سەرەکیەکانی ستراتیژیەتی سیاسەتی دەرەوەی ئەمریکا لە دوای شەڕی ساردی جیهانی دووەمەوە ، وە لەم پێناوەشدا هەوڵ ئەدەن کە هەژموونی ئێران بەهێزترو بەهێزتر بکرێت ، وەک ئەلگەیەکی کارا بۆ دژایەتی کۆمۆنیزم و ڕادیکاڵیزم لە سەراپای ناوچەکەدا، لە پێناو مانەوەی دەسەڵاتدریەتی وە هەژموونی ئابووری و سیاسی خۆیان لەو ناوچە ستراتیژیەو بگرە تەواوی جیهانیش .

هەربۆیە کارکردن لەسەر دنە دان و گەشە پێدانی هەموو هزرو بۆچوونێکی میللی و تایەفەگەری و عەشیرەتی و ، وە ڕاگرتنی جەماوەر لە فەلەک و بازنەی بۆ نموونە
(کوردایەتی) وە (عروبە) و ..هتد ، وە شەڕە مەزهەبی و ە کڵانیەکان و گۆڕینی ئایین بەسەرچاوەو بنەمای یاسا مەدەنیەکان لەو وڵاتانەدا بوونەتە سەرخەتی سیاسەتەکانی ئەوان .

هەروەک ووتمان مەبەست لەم ستراتیژیەتە دژایەتی ڕادیکاڵیزم و خەباتی چینایەتیە وە ڕێگە گرتنە لەسەر هەڵدانی میتۆدو هزری خەباتی چینایەتی لەو وڵاتانەدا ، هەربۆیە سەیر ئەکەیت ، کە

سوودورگرتن لە بۆنەو جەژنە نەتەوەییانە یان ئاینیانە ، بۆتە کاری سەرەکی حیزبە دەسەڵاتدارەکان و مێدیاکانیان ، تا بتوانن زۆرترین جەماوەر هەڵخڕێنن بۆ بەشداریکردن لەم بۆنانەداو ، وە خۆڵ بکەنە چاویان ، وە هەوڵدان بۆ گێڕانی ئەم جەژنانە لە گەڵ خودی چەوسێنەرانی ناوخۆیی خۆیان و ئاشتی و تەبایی چینایەتی لەناو خەڵکی ئەم ووڵاتانەدا ڕابگرن ، بە قازانجی مانەوەی دەسەڵاتداریەتی خۆیان .
هەموو تاک و کەسێک و تەنانەت گەلێکیش مافی خۆیەتی کە چۆن نمایش و گوزارش لە خۆشی و بۆنە کەسایەتی و قەومی و ئاینیەکانی خۆیان ئەکەن ، باسەکە پەیوەندی بە ڕێگەگرتن لەم ئازادیە نیە !
باسەکە پەیوەندی بە کارێکی سیستماتیکی سیاسی داڕێژراە ، پەیوەندی بە هەوڵدانێکەوە هەیە کە ئاڕاستەی بردنە پێشەوەی ئەم ئاهەنگانە بە قازانجی خۆیان بەرنە پێشەوە ، وە کار لەسەر گەوجاندنی جەماوەر و خۆڵکردنە چاویان و ئاهو ناڵە و برسیەتی و بێمووچەیی و نەداری وە نەبوونی خزمەتگوزاریەکان وە ئازادیە سیاسیەکانی ئەوان لە بیر بەرنەوە ، وە نەچنە سەر فەلەک وە تەوەرەی هزری خەباتی چینایەتی ، وە هەمیشە ئەوان وک دیلی دەستی ناسیۆنالیزم و مەزهەب و قەومچیەتی و خێڵگەرایی و ..هتد بەردەوامی بهێڵنەوە .
هاتنی بەهارو وەک وەرزێکی نوێی بووژاندنەوەی سروشت و ژیانی نوێی ساڵ
(نەو رۆز) ، هەر لەکۆنەوە گەلانی ناوچەی رۆژهەڵاتی ناوین وە لەوانەش کوردەکان بەو بۆنەیەوە خۆشی و ئاهەنگی خۆیان گێڕاوە .
کۆمەڵگای چینایەتی ئێستاو قەڵشتی قووڵی دابەشبوونی کۆمەڵگای کوردیش بەسەر دوو چینی بەرچاو ، خۆی لە خۆیدا ئاڵوگۆڕی بەسەر چەندایەتی و چۆنایەتی گێڕانی ئەم ئاهەنگ و بۆنانەشدا هێناوە ، بەڵام هەمیشە دەسەڵاتداران و حیزنە قەومیە کۆنەپەرستەکانیان لەهەوڵی ئەوەدان کە تەبایی گەل و ڕاگرتنی ئارامی چینایەتی و هەوڵدان بۆ خەفەکردنی ناڕەزایەتیەکانیان لە شوێنێکدا ڕابگرن ، وە هەمیشە لەهەوڵی ئەوەدان کە ژیانی کۆن و نوێی ئەم میللەتە لەیەک بدەن وە ئاڵای کوردستان بکەن بە سومبوڵی تاک بە تاکی کۆمەڵگا لە ژێر سایەی دەسەڵاتداریەتی خۆیاندا .
ئەم هەلومەرجە ئابووری و سیاسی و کۆمەڵایەتیە نوێیەی دەسەڵاتداریەتی چینە باڵاکانی کوردو حیزبە چەکدارەکانیان ، ئەرکێکی نوێی تازەی هێناوەتە ئاراوە بۆ یادکردنەوەی ئەم بۆنە مێژوویی□ ، ئەرکێک کە پێویست بە خەباتێکی نوێ ئەکات لەگەڵ هاتنی ئەم ڕۆژە نوێەدا، نەک خولانەوەو قەتیسمان لە ناو هەمان ئەدەب و کولتووری سەدەکانی ناوەڕاستدا لەوا بەست بە ئاهەنگێڕانی ئەم ڕۆژە

، فریودانی جەماوەر بە گێڕانی ئەم ئاهەنگانە وە کردنە بەری پۆشاکی کوردی و□ک میللی ناتوانێت ڕێگە چارەی ڕزگاربوونی ئەم جەماوەرە بەرینەی چەوساوەکانی کوردستان بێیت ، لە جەورو ستەمی سەرمایەداری و ە تەنانەت لە هەڵاواردنی نەتەوەییش لەبەرامبەر میللەتانی تری ناوچەکە .

تەنها ڕێگە چارەیەک بۆ گێڕانەوەی شکۆی خۆشی و کەسايەتی و ەنەتەوەیی چەوساوەکانی کوردستان ، هەوڵدانە ب□ ب□□خستنی بزاق□کی شۆڕشگێڕانەی مارکسیستی دوور لە ناسیۆنالیزم و مەزهەب و خورافات و دەمارگیری نەتەوەیی، بە ئیلهام وەرگرتن لە خەباتێکی سەرتاسەری گەورەتردا کە پ□و□یستە لەو ناوچانەدا بێتە ئاراوە.

لەم نێوەدا باڵی چەپی بۆرژوازی لە جیهاندا واتە چەپێکی ناسراو کە هەمیشە مارکسیزمی کردووە بە قوربانی بەرژوەندیە بەرتەسکەکانی خۆی ، وە ل□ پەرلەمانی ووڵاتانی ئیمپریالیستدا هاوبەشی حاکمیەت و دەسەڵاتداریەتی ئەوانن ، وە بێجگە لەمەش ئەوانەش کە هێشتا بە کردەوە نەبوونەتە هاوبەشی حاکمیەتی دەسەڵاتدران ، بەهەمان میتۆدو هزری ڕیفۆرمستانەو چاکسازیانەی بۆرژوازیانەی ئەواندا تێپەڕ ئەبن و پیادەی هەمان هزرو میتۆدی فیکری و سیاسی ئەوان ئەکەن.

هەرئێستا چەپە ڕیفۆرمیستەکانی ئەوروپا و ئەمریکاو جیهان لەلایەک پیرۆزبایی هاتنی مانگی ڕەمەزان و جەژنە ئاینیەکان وە قەومیەکان لە جەماوەر ئەکەن ، بەڵام لە لایەکی ترەوە سیاسەتی ڕەگەزپەرستی و جیاکردنەوەی کەمە نەتەوایەتیەکان بە شێوەی جۆراو جۆر گرتۆتە بەر ، وە چەوساندنەوەیەکی نەرم و نیانانەو هەڵاواردن بەرامبەر بە تەواوی ڕەگەزە جۆرە بە جۆرەکان پیادە ئەکەن .

هەربۆیە ئەبینین کە ئەوانیش نەک هەر بونەتە بەشێک لەم جەماوەرە کاڵفامکراوە ، بەڵکە ئەوان وەک توێژێکی بەناو ڕادیکاڵ کار لەسەر جێکەوتن و هێشتنەوەی زنجیرەکانی کۆت و بەندی جەماوەر ئەکەن ، وە ئیحساساتی قەومی و بگرە مەزهەبیانەی خۆیان لەم بۆنەو جەژنانەدا نیشانی جەماوەر ئەدەن ، کە هێندەی تر جەماوەر لە فەلەک و ت□وەرەی خەباتی چینایەتی دوور ئەخەنەوە .

ئەم قەیرانی ئابووری و سیاسی و ناشۆڕشگێڕانەیەی کە ئێستا لەسەر ئاستی جیهاندا تیایدا ئەژین ، بەهۆی زاڵبوونی قۆناغی ل□ب□□□یزمی نوێ وە شەڕێکی کاولکەری تا ڕادەیەک جیهانی ، بێگومان لە دوا ئەنجامدا ، ڕێچکەیەک و دەرچەیەک بۆ ڕزگاربوون لەم چەوساندنەوەی سەرمایەداریە هەر ئەبێت بێتە ئاراوە ، وە خاڵی بنەڕەتی ترسی سەرەکی ووڵاتە زلهێزەکانی جیهان خودی ووڵاتە ئوروستوکراتیەکانی خۆیان نیە ، بەڵکە ووڵات□ ه□زارەکان و دواکەوتوەکانن ، کە لە دۆخی هەڵچوون و خرۆشانێکی جەماوەری شۆڕشگێڕانەدا ئەژین ، هەربۆیە

ئەو ستراتیژیەتە دوژمنکارانەی بڵاوکردنەوەی خورافاتی ئاینی و ڕەگەزپەرستی قەومی تێیاندا گەشە پێئەدەن ، بە بەلاڕێدا بردنی ئەم ناڕەزایەتیە جەماوەری و سیاسیانە .

سابیر . م

٢١ . ٣ . ٢٠٢٤

شوراکان وەرچەرخانێکی نوێ لەمێژووی بزوتنەوەی کرێکاری و جەماوەری لە کوردستان!.. نوری بەشیر

دوای ٣٣ ساڵ، باسی شوراکان زەرورەت و تایبەمەندی خۆی هەیە، چ لەباری سیاسی و چ لەباری کۆمەڵایەتیەوە، شوراکانی کرێکاران و زەحمەتکێشان دەورەیەکە ئەگەرچی کورتخایەن، بەڵام تا ئێستاش لەژیانی خەڵکی کوردستاندا بەشانازیەوە پەنجەی بۆ رادەکێشرێت. ئەگەرچی لەم ماوەیەدا دنیا هەندەی سەدەیەک گۆڕانکاری بەسەردا هاتووە، بەتایبەتی کۆتایی بەدەورەیەک هات کە ئەمریکا دەوری تاکجەمسەری دەبینی، بۆ دنیایەکی چەندجەمسەری، چ ئەوکات و چ ئێستاش دنیا لەژێر سایەی دەسەڵاتی سەرمایەداری و حکومەت و حزبەکانی چینی بۆرژوازیدا دەچەرخێت، چینی کرێکارو جەماوەری زەحمەتکێش، ژنان، منداڵان و لاوان، قوربانیەکانی ئەو سیاسەت و سیستەمەیە کە زەرورەتی بۆ مرۆڤایەتی نەماوە، هەربۆیە باسی شورا وەک شێوەیەکی رێکخرابوونی بزوتنەوەیەکی چینایەتی چینێکی کۆمەڵاتی لەدەرەوەی چینی بۆرژوازی و هێزەکانی جێگای پێداگریە.

بۆرژوا ناسیونالیستی کوردو حزبەکانی، لەهەردوو دەورەکەدا، لەچوارچێوەی ئەو سیاسەتە دژی ئینسانیانەی سەرمایەداری و شەڕوکوشتارو کاولکاریەکانیدا، بەتایبەت لەدەوری سیاسەتی ئەمریکادا خۆیان گرێداوە، هەموو دنیاش سیاسەتی ئەمریکایان لەم سێ دەیەدا بینیوە کە دەستیان خستبێتە هەر شوێنێکی دنیا، ئەوە

ماڵوێرانی و برسێتی و کۆنەپەرستی و سەرکوت و دەسەڵاتی میلیشیا چارەنوسیان بووە، ئەفغانستان، عێراق، سوریا، کوردستان نموونەیەکی زیندووە و لەبەرچاوی هەموواندایە.

هەربۆیە لەم ماوەی زیاتر لەسێ دەیەدا ناسیونالیزمی کورد بەهایەکیان بەسەر خەڵکی کوردستاندا هێناوە کە زەربەی کۆمەڵگە بەخوێن و گۆشتی خۆیان تەجروبەیان کردوە، ئەوەی رژێمی بەعسی سەرمایە نەیتوانی تەواوی بکات ئەمان کردیان، کۆمەڵگەی کوردستانیان لەهەلومەرجێکدا راگرتووە بەئەوەی بتوانن دەسەڵاتی نەگریسی خۆیان بەردەوام تازەبکەنەوەو بسەپێنن؛ هەندێ حزب و گوێ لەمستی خۆیان دروستکردوە، هەندێ بیروبۆچونی دواکەوتوانەیان سەپاندووە، هەندێ رۆشنبیری قەڵەم فرۆش و بندیوارو دزو مافیایان دروستکردوە، هەندێ بوونەتە نەوکەری وڵاتانی دراوسێ، هەندێ ژنانیان کوشت، هەندێ رۆژنامەنوس و کۆمۆنیستەکانیان کوشت، بەوەش کارنامەی خۆیان کردووەتە فەزایەکی زاڵی کۆمەڵگە، کە خەڵکیان بەئیرادە کردوە کە نەتوانێت رێگای خۆی بدۆزێتەوە، تەنیا بەئەوەی دەسەڵاتی خۆیان لەسەرەوە بمێنێت، کە لەدوای ڕاپەڕینەوە لە شاخ و سنورەکانی ئێران هاتن و شوراکانیان سەرکوت کرد، بەئەوەی ئەم رژێمە دروستبکەن و چارەنوسی کۆمەڵگە لەدەستی خۆیاندا بێت و دەوری جەماوەری کرێکارو زەحمەتکێش ئەوەندە بێت کە لەخزمەتی خۆیان و دەسەڵاتەکەیاندا بێت.

لەسەرەوەیەو دوای ئەم هەموو ساڵە گرنگی شوراکانی ساڵی ۱۹۹۱ بەجارێکی کە زەرورەتی خۆی دەردەخات، ئەویش رێکخراوبوونی خەڵکە لە خوارەوەی کۆمەڵگە، مەسەلەی دەسەڵاتدارێتی جەماوەری کرێکارو زەحمەتکێش. شوراکان دەستیان بە ئەوە برد، کرێکاران رێکخراوبوون لە کارگەکاندا و دەستیان برد بە بەڕێوەبردنی کارگەکان لەلایەن خۆیانەوەو رێگریان لە مودیرە کۆنە بەعسیەکان کرد بگەڕێنەوە سەرکارەکانیان، بە ئەمەش دەرگای کارگەکانیان بەڕوویاندا داخست، بەڵام بەرەی کوردستانی و حزبەکانی کوردایەتی هەموو مودیرو بەعسیە کۆنەکانیان دانایەوە، هەموو موستەشارو سەرۆک عەشرەتەکان و سەرمایەدارەکانیان کۆکردەوە لەدەوری خۆیان و وەرقەی بەرەیان دا بەهەموویان کە پارێزراوبن. جەماوەری زەحمەتکێش لەگەڕەکەکاندا لە؛ کارمەندان و ژنان و لاوان، کەبوونەوەی گشتی گەڕەکەکانیان ئەنجامداو شوراکانی خۆیان دروستکرد و نوێنەرانیان هەڵبژاردو بەرنامەو کاری بەڕێوەبردنی کارو پێداویستیەکانیان لە کۆبوونەوە گشتیەکانی خۆیاندا دیاریکرد. شورای سەراسەری کرێکاران و جەماوەری

زەحمەتکێش بەرنامەی شوراکانیان خستە بەردەم کۆمەڵگە و دروشمی؛'هەموو دەسەڵات بە شوراکان' سەرتاسەری کوردستانی گرتەوە؛ یەکسانی ژنان و پیاوان، جیایی دین لە دەوڵەت، ئاسایشی خەڵکی، دابەشکردنی داهاتی کۆمەڵگە بە یەکسانی، چەکدارکردنی خەڵك لە شوراکاندا، بەشێک بوو لە بەرنامەی شوراکان. ئەم کارانەو بانگەوازی شوراکان وەک؛ هەورە بروسکەو دیاردەیەکی گەورەو زیندو خەڵکی لە دەوری شوراکان کۆکردەوە، شوراکان وەك ئەلتەرناتیفێکی نوێی چینایەتی و سۆسیالیستی چینی کرێکارو بێدەشانی کۆمەڵگە سەری دەرهێنا و بەشێکی بەرچاوی خەڵکی کوردستان لە دەوریان کۆبونەوە، ئامادەیی هەزاران کەسی لە شوراکان و ریزی دەیان هەزاری لە یادی کیمیابارانی هەڵەبجەدا بزووتنەوەی ناسیونالیستی خستە لایەک و لەولاوە هەزو بزوتنەوەیەکی نوێی سیاسی و کۆمەڵایەتی سەری دەرهێنا، ئەویش بزوتنەوەی کۆمۆنیستی بە بەرنامەو ئەلتەرناتیفی چینی کرێکارەوە.

کۆمۆنیستەکان و چەپەکان بەئەوە دەستیان برد بە شوراکان و هاتنە مەیدان، بە ئەوەی دەسەڵاتی بەرژوازی ژێرەو ژوورکەن، بۆیە نەگەڕانەوەی رژێمی بەعس یەکێک لە خۆئامادەکردنەکان و چەکدارکردنی خەڵك بوو لە شوراکاندا، کۆمۆنیستەکان و چەپەکان شەو و ڕۆژ لە شوراکاندا وا کاریان دەکرد، واتەزانی کە دەرس و تەجروبەیان بەزیندووی لە کۆمەنارەکانی پاریس وەرگرتووە کە دروشمی؛ سەرمایەدار چەک دانێ لەشولارت ناتوانێ، هەر کرێکار دەتوانێ دنیایەکی نوێ دانێ، شوراکان وا هاتنە مەیدان کە بەرژوا ناسیونالیزمی کورد نابێت دەسەڵات بگرێتە دەست، لە بەرئەوەی ئەوەیان لە بەرچاوبوو کە ئەگەر ئەوان دەسەڵاتداربن ئەمڕۆژە بەسەر خەڵکی کوردستاندا دەهێنن کە ئێستا هەیە، شوراکان هەر بەئەوەش هاتنە مەیدان، کە ژیانێکی نوێ بە جەماوەری کرێکارو زەحمەتکێش لە کۆمەڵگەدا دامەزرێنێت، بە ئەوەی دەسەڵاتی بەرژوا ناسیونالیستی کورد بۆ هەمیشە لە ساحەکە دەرکرێت.

ئێستا کە یادی شوارکان دەکەینەوە، سەرەتای سالێکە کە ناسیونالیزمی کورد لە هەموو کاتێک زیاتر رسواترو نەفرەتلێکراوە لە لایەن خەڵکی کوردستانەوەو کەوتونەتە بەردەم نارەزایەتی بەرفراوان و ڕۆژانەی جەماوەر، بەڵام ئەم نەفرەتەو ئەم نارەزایاتیانەی ئەمڕۆ کافی نیە، بەبێ کۆ و ڕێکخراوبوونی دەوڵەت لەخوارەوە، کرێکاران لە شوێنی کاریاندا، جەماوەری زەحمەتکێش لە گەڕەکەکاندا ڕێکخراوبن، نوێنەرانی هەموویشیان لە ڕێکخراوی سەراسەریدا کۆببنەوە بە

بەڕێوەبردنی کۆمەڵگە، ئەمە خەون و خەیاڵە نیەو شوراکانی روسیا ئەمەیان کرد، بەڵام رێکخرابوون بۆ وشیاری چینایەتی و کۆمۆنیستی.

کەواتە دەتوانین بڵێین ئەو بزوتنەوە شوراییە و شوراکان، وەرچەرخانێکی چینایەتی مەزن بوو لە مێژووی کوردستاندا، کە کۆمۆنیستەکان و کرێکاران و جەماوەری ئازادیخواز لەساحەی سیاسیدا لەدەرەوەی سیاسەت و کارنامەی حزبەکانی ناسیونالیستیدا خۆیان رێکخراو کردو بۆ ئەلتەرناتیفی چینایەتی کرێکاران و سۆشیالیستیەوە خۆیان هاتنەمەیدان. ئەم تەجروبەیەی شوراکان، بەپێچەوانەی تەجروبەی ناسیونالیزمی کورد و حزبەکانی، کە لەسەرەوە خۆیان سەپاند بەیارمەتی؛ سەرۆک عەشیرەت، شێخ و مەلا، کۆنەبەعسیەکان، مستەشارو سەرمایەدارەکان، وەک هێزی جەماوەر هاتنەمەیدان وەک بەدیلێکی چینایەتی و سۆسیالیستی لەدەرەوەی قەڵەمڕەوی ئەوان بە ئایندەیەکی باشترو بەرنامەدانان لەبەرژەوەندی زۆربەی خەڵکی کەمدەرامەتی کۆمەڵگە.

کۆمەڵگە پێویستی بەئاڵوگۆڕی ریشەیی هەیە، ئەویش رزگاربوونە لە دەسەڵاتی حزبەکانی کوردایەتی، کە ئەمەش لە قسەی رۆژانەی خەڵکی لە ناڕەزایەتیەکاندا دەبیسترێت، بەئەمەش لەهەنگاوی یەکەمدا وشیاری چینایەتی و رێکخراوبوونی چینایەتی دەوێت، دابڕانی چینایەتی دەوێت لە ئاسۆو سیاسەتی ناسیونالیزمی کردو حزبەکانی، رێکخراوبوونی دەوێت لەدەوری ئاسۆو ئامانجی کرێکاریی و سۆشیالیستی، کە هەنگاوی یەکەمی ئەم خۆڕێکخراوکردنە لە شوراکانی کرێکاران لە کارگەکان و شوراکانی گەڕەکداو یان هەرجۆرێک لە رێکخراوی پیشەیی و پەیوەندی توندوتۆڵی یەکدەست و سەراسەری دەوێت.

پەراوێزێکی دی تێکست.. نەژاد عزیز سورمێ

(زۆر کەس هەن دەگرین ، بۆ ئەوەی کەس فرمێسکیان ببینێ ،
ئەمەش هێزیان پێ دەبەخشێ..)
نازم حیکمەت

لەشانۆگەریی (پیاوێکی سەیر)دا

ئەشکەنجەدان لە مێژوودا پێشینیەکی دێرینی هەیە ، بۆ یەکەمین جار لەلایەك لە مێزۆپۆتامیا ، بەتایبەتی پاش پێکەوەلکاندنی بە ئاگروئاسنی دەوڵەتۆکەکانی سۆمەری لەلایەن (سەرجۆنی ئەکەدی)ـەوە، کە هەموو ئەوانەی ئەشکەنجەدەدان بیانگوتبایە لەل! لەوساوە ئەوەی دوایی ناوی بە دیکتاتۆریایەتی ڕۆیی چەکەرەی کرد .

لە میسری دێرینیش هەر بەوجۆرە بوو ، لە بنیاتنانی ئەهرامەکانەوە بگرە، تا دەگاتە ململانێی توندی نێوان مەزەبەکانی پەرستن لە نێوان یەکتاپەرست و ئەوانی تر.
گریگەکانیش ئەگەرچی ڕێگای ئازاردانیان لە یەکلاکردنەوەی کێشەکانیاندا پیادە کردووە ، بەڵام دیسان وەکو پرەنسیپ و کولتوور، ئەشکەنجەدانیان بۆ مرۆڤ بە کارێکی نابەجێ و ناپەسند زانیوە ، بەوەی مرۆڤی تێدا زەلیل دەبێ ، بۆیە پێیان وابووە ئەشکەنجەدان تەنیا بۆ بێگانە و کۆیلانە!!

لە چاخە مێژووییەکانیشدا هەندێ جۆرە ئەشکەنجەدانمان دیوە و بیستووە بەناوی وەرزشەوە بە بەرچاوی خەڵك جێبەجێ دەکرێ وەك تێکوەرانەی مرۆڤ و هەندێ لە گیانلەبەری لە وێنەی شێر و پڵنگ و گادا.

لە پیادەکردنی ئەشکەنجەداندا وا دێتە بەرچاو جەللاد و بینەر بچنەوە ناو یەك ئەڵقە ، جەللاد وەك (سادی) یەك کە حەز بە ئازاردانی بەرامبەر دەکا و بینەریش وەك (مازۆشی) یەك کە ئارەزووی لە خۆئازاردانە بە بینینی ئازاردانی هیتر!

لەهەر خانەیەکیش دابنرێ ، ئەشکەنجەدان لە نەستی جەللاددا دەستەوەستان نییە لە چوونە ناو جوغزی دیالۆگ و تێگەیاندن و تێگەیشتنی بەرامبەر ؛ ڕق و کینە و داخ لە دڵی و هەڵاوسانی گرێ دەروونییەکانی دەردەبڕێ..

بەهەر بیانوو و پاساوێك بێت ئەشکەنجەدان کورت هێنانە لە دیتنی بەرامبەر وەك مرۆڤ ، وەك ئادەمزادکە پێ بزانێ یان نا بەلای خۆدیتنی خوودی خۆیشیەوە دەشکێتەوە ، بە واتایەکی دی کورت هێنانە لە بەرامبەر (خوود).. کە خوودیش لە جەستە لێکدەترازێ ، شتێك نامێنێ بەناوی مرۆڤ ، ئەوەی دەشمێنێ لە درەختێکی وشکەوەبوو دەچێ لە بەرامبەر باهۆزی گۆڕانی بەردەوامدا خۆی ناگرێ..

ئەگەر نموونەت ویست، لەوانەی بە ئەشکەنجەدان و ڕەتکردنەوەی بەرامبەر گەیشتنە لووتکە و ویستیان بەرز بفڕن تا هەتایێ.. زۆر دوور مەڕۆ .. شایانترین نموونە)سەدام حوسێن(ـە، کە بەهەموو پێوەرێك دواجار خۆی لە کردارەکانی بینییەوە ..

ئەوانەی لە یەکەم چرکەساتی یەکلاکردنەوەی کێشەکانییان بیر لە ئەشکەنجەدان دەکەنەوە ئینجا هەر چەشنێکی بێ ، نەخۆشن و شایانی بەزەیی پێدا هاتنەوەن و پێویستیان بە چارەسەری دەروونی هەیە.

نوستالژیا\ بەشی کۆتایی\ جەلال تاڵەبانی و باوکم و بەشیر موشیر. ستیڤان شەمزینی

بەشی کۆتایی

جەلال تاڵەبانی و باوکم و بەشیر موشیر

چەند جارێک وا رێکەوتووە لە نزیکەوە "جەلال تاڵەبانی" ببینم، بە حوکمی کارەکەم وەک رۆژنامەوانێک لە زۆرێک لە کۆنگرە رۆژنامەوانییەکانی مام جەلال ئامادە بووم، بەڵام جیا لەمەش دووجار شانسی ئەوەم هەبووە لە نزیکەوە لەگەڵی دابنیشم دوو بە دوو، لە یەکێک لەو دانیشتنانەدا زیاتر لە کاتژمێرێک قسەوباسمان کرد. مام یەکێک بوو لەو پیاوە زرنگانەی خاوەنی زاکیرەکەی زۆر تیژ بوو، هەر رووداوێک یان کەسایەتییەک بۆ ماوەیەکی کەمیش بەریەککەوتنی هەبووبێ لەگەڵیدا مومکین نییە بیری بچێت، نەخاسمە باوکم (ئەحمەدی سەید عەلی) کە پێنج ساڵی رەبەق لە یەک بارەگادا پێکەوە ژیاون و هەموو رۆژێک هاتووەتە بەرچاوی. لە جیابوونەوەی باڵی "مەکتەبی سیاسیی" یان "جەلالی" لە ساڵی ١٩٦٤ لە باڵی مەلایی یان مەلا مستەفا، باوکم و براکانی و خاڵ و پورزا و خزمەکانی هەموو پێکەوە بایاندا بە لای مام جەلال و باڵی جەلالیدا. هەر لە ١٩٦٤ تاکو هەڵوەشاندنەوەی ئەو باڵە لە ١٩٧٠، بەڵام باوکم ساڵی پێشتر ریزی جەلالی جێهێشت واتە باوکم لە نێوان ساڵانی ١٩٦٤-١٩٦٩ جەلالی بووە. جگە لەمەش

خزمەکانی باوکم ئەرکی پاراستنی بارەگای سەرەکی مام جەلال و خودی مام جەلالیشیان پێ سپێردرابوو، ئەمانە بە لقی “کەریمی حاجی رەشید” ناسرابوون کە پێنجا پێشمەرگەیەکی هەڵبژاردەی شەهید کەریم بوون و لە خزمە نزیکەکانی باوکم بوون “شەهید کەریم ساڵی ١٩٨٨ لە قەندیل شەهید بوو”.

یەکێک لەو بەسەرهاتانەی بیری “مام جەلال”م خستەوە ئەو چیرۆکە بوو لە باوکمم بیستبوو وەک باوکم بەم جۆرە دەیگێڕایەوە: هاوینی ساڵی ١٩٦٨ بوو، بارەگای سەرەکیمان لە “ئەلبانەکە”ی گەڕەکی “بەکرەجۆ” بوو مام جەلال لە دەرەوەی بارەگا بوو، منیش برسیم بوو، زانیم مام جەلال لەوێ نییە، خێرا تاوم دایە یەخچاڵ “سەلاجە”کەی مام جەلال و چی چێشت و گۆشتی لێنراوی تیا بوو تا تێرم نەخوارد دەستم لێ هەڵنەگرت. سکرتێرەکەی مام جەلال “ناوی عەبدوڵا رەسوڵ بوو ئەمە پێماندەوت عەوڵا مەسینە”، کردی بە قاوە قاو و هاوار هاوار چۆن وا دەکەی؟ نازانی ئەوە خواردنی تایبەتی مام جەلالە؟. منیش وتم مام جەلال کێیە هەر نایناسم. وتیشی: دواتر چووم دەرەوە لەناو حەوزەکی بچووک چەند دانە شووتییەک دانرابوو بۆ ئەوەی سارد ببن، دانەیەکم هەڵبژارد و لەگەڵ “مام یاسین”ی ئاوەڵزاوام کەوتینە خواردنی. لەو کاتەدا مام جەلال هاتەوە بە جێبەکی بچووک و جگەرەیەکی بە دەمەوە بوو “ئەوسا مام جەلال جگەرەی ئەکێشا”، خێرا عەوڵا مەسینە رایکرد بۆ لای مام و کارەکەی منی تێگەیاند و زیاتریش ترش و خوێی کرد. باوکم وتی ئەوە گوێم لە مام جەلالە ئەڵێ بە گۆچانان پشتی ئەشکێنم. منیش چوومە لای مام و وتم مامە گیان بوار بدە بۆت روون بکەمە؟ ئەویش وتی دەی. وتم زیاتر لە سەد پێشمەرگە لەوێ وەستابوون کە خواردنەکەم دەرهێنا، ئەویش بە دەنگی بەرز هاواری ئەکرد ئەمە خواردنی مام جەلالە. منیش وتم نەخێر ئەمە خواردنی مام جەلال نییە بەڵکو خواردنی کەریمی حاجی رەشیدە، مام جەلال نانە رەق ئەخوات ئێستا تۆ ئەڵێی ئەم خواردنانە هی ئەون، هەر بە دەنیایش هەموویم خوارد لە پێش پێشمەرگەکان. مام جەلالیش تۆزێ بێدەنگ بوو وتی ئافەرین ئافەرین. ئێستا بڕۆ.

کاتێ من ئەمە چیرۆکەم بە مام جەلال گێڕایەوە و وتی زۆر راستە، بیرمە وتیشم خۆشم ئەوەی ئەگینا نەمدەهێشت قسە بکەی بەڵکو وەک شاخ بەسەرتا ئەڕووخام. ئینجا مام جەلال خۆی باسی شەهید ئەحە رەشی کرد “شەهید ئەحەرەش، دەکاتە خاڵی باوکم و شەفەری تایبەتی مام جەلال بوو لە زەمەنی جەلالیەتدا، شەهید ئەحمەد ١٩٤٩-١٩٨٥ یەکێک بوو لە کادرە بنەڕەتییەکانی کۆمەڵە لە شار و چەند جار ئەمبولانسی پێ دەرمانی بە فێڵ رادەستی پێشمەرگە دەکرد و لە ساڵی ١٩٨٣ لە بەغداد دەستگیرکرا و لە ژێر ئەشکەنجەدا شەهید بوو. مەحمودی مەلا عیززەت

لە کتێبەکەیدا شەهید ئەحە ڕەشی بە یەکێک لەو چل ئەستێرەیە داناوە کە خەباتی شاریان دەستپێکردۆوە". مام جەلال دەربارەی شەهید ئەحە ڕەشی خاڵەی باوکم وتی: کۆتایی ساڵی ١٩٦٩ بوو، جەبەکی بچووکمان هەبوو، ئەڕۆیشتین بەرەو سورداش، لە کەڵەوانان تایەی جەبەکە پەنچەر بوو؟ منیش پەلەم بوو، ئەحە ڕەشیش شۆفێریی دەکرد، بەڵام بە گۆڕینی تایەکە "جەگ"ی بیر چوو بوو، لە ترسی تووڕەبوونی من، بەردەکی گەورەی تل دا و بە هەموو هێزی جەبەکەی بەرز کردەوە و بە دوو پێشمەرگەش تاوەرە بەردیان خستە ژێر ئۆتۆمبیلەکە و لە چەند دەقیقەیەکدا تایەیەکی گۆڕی. شەهید عەلی عەسکەریش وتی بە راستی قارەمان بوویت؟ مام جەلال وتی منیش وتم ئەم مام پیاوە، کادرە، پێشمەرگەیە، شۆفێرە، تەنانەت جەگیشە.
هەر لەو دیدارەدا بە مام جەلالم وت، لە مامۆستا کامیل ژیرم بیستووە تۆش یەکێک بوویت لە شوێنکەوتوانی ئوستاد "بەشیر موشیر" ئەگەرچی زۆرم لە "بەشیریات" بیستووە بە تایبەت لە ڕێی مامۆستا کامیل ژیرەوە بە نموونە بوونی شیعەی نهێنی لە شەش هەزار ساڵ بەر لە زایینەوە. پێم خۆشە شتێکمان بۆ باس بکەیت کە بیرەوەریی خۆت بە لەگەڵ بەشیر موشیر. مام جەلال دەستی کرد بە پێکەنین و وتی زۆرجار ئەچوومە دوکانی بەرگدرووەکەی ئوستاد لە بەغداد، وتی جارێک بەشیر موشیر وتی کورد ٢٢ ملیۆنە "ئەمە پێنجاکان" منیش وتم ڕێژەکە زۆرە ڕەنگە کەمتر بێ؟ وتی نەخێر ٢٢ ملیۆنین. منیش وتم ئەی کەواتە چۆن دابەشبووین؟ وتی: کوردی تورکیا ١١ ملیۆنە، کوردی سوریا یەک ملیۆن، کوردستانی سوور یەک ملیۆن، کوردی ئێران ٥ پێنج ملیۆن، کوردی عێراقیش ٣ ملیۆن. وتم ئوستاد ئەمە دەکاتە ٢١ ملیۆن، هێشتا ملیۆنێک کورد ونە. بە ئەوەی خۆی تێکبدا، وتی ڕەحمەتت لێبێت، یەک ملیۆن کوردیش لە چین هەیە. مام جەلال وتی: وتمان کورد چی دەکات لە چین؟ ئوستاد وتی کەرەکەر مەکەن تورک هەمووی چل ملیۆنن ١١ ملیۆن کوردیان بەرکەوتووە، تۆ بڵێی لەو یەک ملیارەی چین یەک ملیۆن کوردی تیا نەبێت. وتی ئەمەش سەری ڕزامەندیمان نواند.

ستیڤان شەمزینی

٢٠١٧-٢-٢٣

*ئەم وتارە بیرەوەرییە لە هەشت مانگ بەر لە کۆچی دوایی جەلال تاڵەبانی نووسراوە، لە بەرگی سێیەمی کتێبی (قوتووی عەتار) لەلاپەڕە ٥٥٦-٥٥٤ چاپ بووە

ڕاستکردنەوەی ووشەکان.. نەوزاد بەندی

ـ هەناردەکردنەوەی نەوت = دزینەوەی نەوت
ـ داهاتی ناوخۆ = موڵکی دوو زلحیزب
ـ موچەخۆر = سواڵکەر
ـ سەرۆک = خوا
ـ خەبات = هەڵخەڵەتاندن
ـ ڕاگەیاندن = گەمژەکردن
ـ زانکۆ = مارکێت
ـ زانست = قەنەرە
ـ ئەدەب = قەنەرە
ـ هونەر = قەنەرە
ـ بار و دۆخی ناسک = کوشتن و نانبڕینی هاووڵاتیی.
ـ وەفدی حیزبیی = دەستە دەمینە
ـ لاندکرۆزەر و لەگزس = کەر و هێستری سیاسیەکان .
ـ دانوستانەکان = بۆ خەڵک ڕابواردنەکان
ـ 8 = ئاوەڕوتکردنەکانی میللەت
ـ یەکڕیزیی = بۆ مێگەلکردنی خەڵک
ـ مانگ = 180 ڕۆژ و زیاتر
ـ ڕێپێوان = نوزە نوز
ـ بایکۆت = یارییە باجەنە
ـ ئابوری سەربەخۆ = زیندووکردنەوەی فیرعەونەکان
ـ هەڵبزاردن = هەڵپەڕاندن
ـ نەتەوایەتیی = بنەماڵە گەرایەتیی
ـ مافی چارەی خۆنووسین = مافی سەرۆکحیزب
قەوارەی هەرێم = کۆشک و کۆمپانیا و بانکەکانی دوو زلحیزب
ـ ئامانجە نەتەوایەتییەکان = پێشخستنی کۆمپانیاکانی دوو زلحیزب
ـ کوردایەتیی = سەلامەتیی دوو سێ سەرۆکخێڵ
ـ قوت و گوزەرانی خەڵک = قەیتانی قەنەرەکانی سەرۆکخێڵ
ـ ڕاپەڕین = 1 . گەڕەکێکە
2.لاوازکردنی سەدام لەلایەن ئەمریکا و هێنانی دوو بنەماڵە بە

شیمال.
- وەبەرھێن = دز و مافیا
- ووتەبێژ = مەسینە ھەڵگر
- سەروەریی = کۆشکەکانی دوو گوندە
- موچە = نوکتە
- ئازادییەکان = زیندانەکان
- دڵسۆزیی = کاسەلێسیی بۆ دوو بنەماڵە
- نیشتمانفرۆش = نیشتمانپەروەر
- نیشتمانپەروەر = نیشتمانفرۆش
ژیان = مردن

هەموو ڕێگاکان دەڕۆنەوە سەر گۆڕی دایکم.. شەماڵ بارەوانی

دایکم خوێندەواری نەبوو

کەچی باشترین شاعیر و نیگارکێش بوو!

دایکم نە هیچ دیوانەشیعرێکی دوای خۆی جێ هێشت و

نە لە ژیاندا پێشانگایەکی شێوەکاری کردەوە

کەچی لە فرمێسکەکانی جوانترین

شیعری دەهۆنییەوە و

نایابترین تابلۆی دەکێشا

دایکە لە بێتۆییدا،

هەموو شتەکان بۆنی بێزاریی دەدەن

نە ڕەنگەکان وەک جاران دڵخۆشم دەکەن، نە بە گوێگرتن لە مۆسیک هەست بە چێژ دەکەم، نە سەرمای زستان گەرمم دەکاتەوە و نە ئامێزی هیچ کچێک ئارامیم پێ دەبەخشێ

هەست بە زەمهەریر دەکەم

سەر بە هەر گوڵێکدا دەکەم، بۆنی ژەهری لێدێت

هەر پۆرترێکت دەکێشم، چوارچێوەکەی دەچێتەوە سەر ڕەنگی کولێرەکەی دەستی تۆ

ئەم کەونە، وەک سێبەری حەقیقەتێکی ون بوو، خۆی دەنوێنێت

ئەم سنووری بێدایکییە زۆر سەخت دەمهاڕێت

چ چۆڵەوانییەکە ئەو مەملەکەتەی بێدایکی

هەر بیابانە تێیدا چرۆدەکات، هەر فرمێسکە و باڵ دەگرێت

تەماشام پڕە لە چۆڵەوانی

دەڵێن سەر شۆستەکان پڕن لە مر□ق

بەڵام من جگە لە تەنیایی، هیچی تر نابینم

دڵنیام ڕۆژێک دێت ئێوەش تێدەگەن کە بێدایکی، چ دۆزەخێکە

سەیرە!

هێشتا واعیزی گەڕەکەکەمان بە دەنگە جاڕزکەرەکەی

دەڵێت بەهەشت لەژێر پێی دایکدایە

من نە دایک و نە بەهەشت، هیچیانم نەماوە

دایکم کە مرد،

تەنها باوڵەکەی کاتی بۆکێنی خۆی و زەرفێک پاشماوەی خەمی باوکمی وەک میرات و یادگاری بۆ جێهێشتم

جاران بابایەکی بڕواداربووم

لەگەڵ مردنی دایکم، خوداش مرد

لەمێژە من نە دەچم بۆ هیچ کلێسایەک و نە لای خاچی عیسا

نە دەڕۆم بۆ ئۆرشەلیم و نە ئاتەشگا

نە هیچ مزگەوتێک بەسەر دەکەمەوە و نە ئەو شوێنانەی کە ناویاننا وە ماڵی خودا

لێرە هەموو ڕێگاکان لە بری ڕۆما، دەڕۆنەوە سەر گۆڕی دایکم

تا ئێستا بۆ هیچ شتێک لەو شتانەی کە لێم ونبوون نەگەڕاوم، تەنها دایکم نەبێ

بمبوورن، دەزانم کە بڕێکجار زۆر گەمژەم! دەمەوێ بە خەیاڵ خۆم فریودەم و خەمەکانم بە جگەرەیەکی بێتاقەتی لەگەڵ پێکێک مەستیی لە بیرم خۆم بەرمەوە

ئەفسووس! زۆر هەوڵم دا لە دوای مەرگی دایکم بیانووەک بۆ ژیان و مانایەک بۆ بوون بدۆزمەوە، کەچی هێشتا هەر دەستەوسانم

تا بیسەلمێنین کە دایکیش خودایە، تەنها پێویستمان بە ڕۆنانی پەیکەرە خواوەندێکی ترە

دایکە، لە بێت□یدا نەخشەی دڵم خەریکه وەک لاشەی نیشتیمان هەپروون هەپروون بێ

وەک باران ڕووتم

وەرە بە کراسی هەستت دامپۆشە

من ڕقم لە بیابان و خامۆشییە

وەرە بە فانۆسی سۆزت ئەو کیشوەرەی بێدەنگیم داگیرسێنە

دایکە، من شاعیرێکی ترسنۆکم، لە تاریکی دەترسم

وەرە ئامێزی ڕووناکیت لە باڵای بێنازیم وەربێنە

وەرە و دڕکی ئەو خەمە گەورەیە

لە پاژنەی ڕۆحم دەربێنە

بۆچی هێندە بێموبالاتانە و بێدەنگ ڕاکشاویت

هۆ دایە

گوتم هەڵسەوە تکایە

ئەو شوێنە غەریبە لەتۆ نایە

دایە،

کێ وەک جاران نوقڵم بداتێ و

چیرۆکم بۆ بڵێت

کێ دڕک لە پێیەکانم دەربێنێت و

قژم دابێنێت

کێ لایلایەم بۆ بڵێت و

ئامێزم تێوەربێنێت

دایکە، دوای تۆ زۆر هێتیم کەوتووم

تەنها لە تەمەن گەورەبوومە

بە ڕۆح هێشتا منداڵە لاسارەکەی جارانم

ئەو منداڵەی هێشتا پێویستی بە نغرۆبوون لەناو نازی دایکە

ئەها سەیرکە چەند پەرێشانم دایە

گوتم هەڵسەوە تکایە، تابووت و گۆڕستان لە تۆنایە

تکایە، ڕۆحی من بۆخۆت بەرە و

دایکمم بۆ بگەڕێنەوە ئەی خودایە

دایکە تکایە، هەڵسەوە و وەکو جاران لەناو تەشتی دڵپاکیدا

بە ئاوی بەرائەت بمشۆرە

ئایەتەکانی بەختەوەریم لەسەر بخوێنە و

عەلاگەی چاوەڕوانیم پڕکە لە وردە ملەبەزی پێکەنین

بگەڕێوە و دەیجوورە تاریکەکانی ماڵەوە

بە وەسیەتەکانت ڕوو ناک□ر□و□

سەیرە!

تۆ کێوبوویت، چۆن وا بە ئاسانی مامزی تەمەنی خۆتت

خستە ژێر ملی چەقۆی ئەو گلە دڵڕەقە!

مردن زۆر لەوە بچووکترە کە دایکم ببات

ئەها سەیرکەن، چیم بەسەرهاتووە

هێندە سەرگەردانم، لە گەردیلەکانی جەستەی دایکم پەرتوبڵاوترم

هەر دەلێی لە لەوحی مەحفووزەوە موتوربەی تەنیایی کراوم!

بازاڕ جممەی دێت لە هیچ، دەوروبەرم هەمووی هیچە، کەچی من هەست بە هیچ ناکەم

ئەو ئازارە سەرمەدیانەی من، بە هیچ مۆرفینێک ڕامناکرێت

دایکە تکایە، بەس تۆهەڵسەوە، بەڵێن بێت

ئیتر لێناگەڕێم خەمی لەوە گەورەتر، لە قەفەسی ڕۆحم داگیرسێت

لێناگەڕێم قەبارەی عەبەسیی□ تەکەم

لەوە عەبەستتربێ

لێناگەڕێم

ئاوی حەسرەت لە دەریای چاوەڕوانیمدا

پەنگ بخواتەوە

لێناگەڕێم کوندەپەپووی ڕەشبینیی،

لەسەر تەنافی ڕوانگەم بنیشێتەوە

لێناگەڕێم

وەرزێکی تری خلیسکان

لە پێدەشتی خەونەکانم دەسپێبکات و

ڕەوێکی تری قەڵەقی وجوودی هەناسەکانم

بەسەرکاتەوە

دایکە، بەس تۆ هەڵسەوە، بەڵێن بێت بڕۆمە تەوالێتی زەمەن و

خۆم لە تاڵیی ب□ تاڵ ب□ تاڵ کەمەوە.

شەماڵ بارەوانی